

CONFERINȚELE PASTORALE DIN MITROPOLIA BUCOVINEI – DOCUMENTE INEDITE DIN PERIOADA INTERBELICĂ

JUSTINIAN-REMUS A. COJOCAR

The Pastoral Conferences of the Metropolis of Bukovina – Unpublished Documents from the Interwar Period

(Abstract)

The Metropolis of Bukovina in the interwar period managed to finalize a regulation for the good conduct of the pastoral conferences. Pastoral conferences took place at each deanery, twice a year, and the priests had the duty to attend, to preach and to speak up. The priests that stood out were praised and given as an example. The missionary strategies were very firm and intended to annihilate the sectarian proselytism and the passions of the interwar society. The pastoral conferences took place with the blessing and in the presence of the bishop.

Keywords: the Metropolis of Bukovina, pastoral conferences, regulation, deanery, preach, priests, the interwar period.

Preotul este reprezentantul ierarhului în teritoriu. Prin hirotonie, preotul are datoria sfântă de a învăța, a conduce și a sfinți pe credincioși. Mântuirea sa și a credincioșilor săi este scopul mare al preotului în parohie.

În Bucovina, preotul ortodox trebuia să fie destoinic în cuvânt, prevăzător și grabnic apărător al dreptei credințe. Situația confesională și etnică din localitățile Bucovinei îl obligau pe preot să-și îndeplinească misiunea cu fermitate, cultivându-se pe sine și pe credincioși.

Conferințele pastorale erau adevărate ateliere de lucru. Preoții dintr-o anumită zonă a eparhiei, în general dintr-un protopopiat, se adunau și se străduiau să fie mai buni în ale gospodăririi parohiei.

Termenul de pastoral ne duce cu gândul la păstoria care mergeau cu turmele lor la munte. Aveau grijă de oi, ajutați de câini, stăpâneau pajiștile și fânețele montane și ofereau oamenilor mâncare bună din laptele oilor.

Analele Bucovinei, XXVI, 2 (53), p. 481–489, Rădăuți – București, 2019

Conferința pastorală era adunarea preoților care învățau permanent, din experiența de zi cu zi din parohie, cum să conducă cu dragoste pe oameni spre mântuire, fără să piardă pe vreunul.

Organizarea preoților în cadrul conferințelor pastorale s-a definitivat în timp. Protopopii erau aceia care întocmeau tabelele cu preoții participanți, țineau evidența prezenței și stabileau ordinea temelor și a preoților care conferențiau.

Documentele pe care le-am descoperit în Arhivele de Stat de la Cernăuți – Fond *Mitropolia Bucovinei*, inv. 1, tomul 2, dosar 3 285/1897 – 1940 – ne ajută să înțelegem mai bine această activitate cultural-misionară, care se concretiza în cadrul conferințelor pastorale.

Întâlnirile preoților se desfășurau la date stabilite exact. Nu erau tolerate absențele decât în cazuri speciale.

Primul document este din 30 octombrie 1926. Ministerul Cultelor și Artelor, prin Direcțiunea Cultelor Naționale, trimite Mitropoliei Bucovinei o adresă prin care se face cunoscută decizia numărul 46170 a Ministerului. Conform acesteia, numărul minim de parohii necesar pentru înființarea și funcționarea unui protopopiat subvenționat de stat era de douăzeci și cinci.

În Bucovina erau mai multe protopopiate: Suceava, Arbore, Humor, Câmpulung Moldovenesc, Rădăuți, Siret, Nistru, Storojineț și Cernăuți. Iată că Biserica Ortodoxă respecta legile Statului și putem spune că, în istorie, relația dintre autoritățile statale și Biserica s-a caracterizat printr-o comunicare transparentă, în folosul cetățeanului. Iată cuprinsul documentului:

„Înalt Prea Sfințite,

Avem onoare a vă încunoștiința că prin Decizia noastră nr. 46170 din Octombrie a.c., am stabilit:

Minimul numărului de parohii necesare pentru înființarea și funcționarea unui protopopiat subvenționat de Stat va fi douăzeci și cinci.

Numai în cazuri excepționale și bine motivate, vom admite înființarea și funcționarea unui protopopiat cu douăzeci de parohii.

Dispoziția se va aplica cu începere de la 1 Ianuarie 1927.

Față cu aceasta, vă rugăm să binevoiți a dispune să se ia măsurile cu cale.

Primiți, vă rugăm, Înalt Prea Sfințite, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni”¹.

Următorul document ne ajută să înțelegem strădania oamenilor Bisericii pentru a crea un cadru organizat pentru desfășurarea conferințelor pastorale.

În Mitropolia Bucovinei era un regulament al conferințelor pastorale din anul 1857, publicat în Circulara consistorială numărul 3929/56. În anii următori s-au dat diferite directive pentru aplicarea strictă a regulamentului conferințelor pastorale. Aceste circulare consistoriale (3425/1870, 385/1871, 2008/1882) s-au dovedit a fi destul de greu de receptat de către preoți. Dovadă stau absenteismul acestora de la conferințe, slaba pregătire a unora dintre ei și neîndeplinirea sarcinilor, toate acestea

¹ Arhivele de Stat Cernăuți, Fond *Mitropolia Bucovinei*, inv. 1, tomul 2, dosar 3 285/1897–1940, fila 175.

fiind reflectate de calificativele primite de slujitorii Sfintelor Altare în urma insectiilor misionare prohiale.

În 23 noiembrie 1927, insectorul misionar Dr. Ioan Puiu a redactat, la Rădăuți, un memoriu către Consiliul Eparhial al Bucovinei în care a sintetizat propunerile expuse în „memoriile din 17/29 noiembrie 1897, semnat de mai mulți preoți în frunte cu arhipresviterul stavrofor Artemie Berariu și intimat Consistorului arhiepiscopesc la 18/30 noiembrie 1897, No 6379, și din 10/23 iulie 1905, semnat de prezidiul Asociației clerului ortodox din Bucovina: vicepreședintele Gr. Hostiuc și secretarul Adrian Bocca, intrat în arhiva Consistorului arhiepiscopesc sub No 5223 la 18/31 iulie 1905”².

Iată *Regulamentul* pentru Conferințele pastorale înaintat de inspectorul misionar Dr. Ioan Puiu Consiliului Eparhial al Bucovinei în data de 23 noiembrie 1927, în forma sa publicată în „Foaia Oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei”, nr. 12702/27, din 15 februarie 1928:

Regulament
pentru Conferințele pastorale din Mitropolia ort.-rom. a Bucovinei.

Art. 1. Clerul dintr-un protopopiat ține în fiecare an conferințe pastorale.

Art. 2. Conferințele ordinare se țin o dată în an și programul lor de lucru se rezolvă în una sau mai multe ședințe.

Conferințele extraordinare se țin în baza unui ordin special al Consiliului Eparhial sau din inițiativa protopopului, dacă vreo chestie însemnată din sfera păstoriei sufletești reclamă o rezolvare urgentă.

Art. 3. Scopul conferințelor pastorale este aprofundarea în științele teologice, perfecționarea în săvârșirea cultului divin și orientarea în toate chestiunile ce privesc biserica și starea preoțească sau agită viața religioasă-morală.

Art. 4. Scopul acesta se realizează prin elaborarea și discutarea de teze teologice, prin ținerea unei predici festive și a unei lecții catehetice-model în școala din locul conferinței, precum și prin prezentarea de predici ținute în decursul anului expirat; prin oficierea de slujbe bisericesti în sobor; prin comunicarea rezultatelor dobândite de către preoții cu experiență și prin relevarea și lămurirea greutăților sau piedicilor întâmpinate în activitatea pastorală

Art. 5. Fiecare preot va lucra pentru conferința pastorală anuală două teze teologice, dintre care una teoretică și alta practică, precum și trei predici: una predică în înțelesul propriu, una omilie și un cuvânt ocazional.

Pentru tema teoretică, preoții dintr-un protopopiat se vor grupa în patru serii, dintre care prima va lucra un subiect din Dogmatică, a doua din Morală, a treia din Pastorală și a patra din Dreptul canonic. Tema practică va trata chestiuni din Pastorală (cateheză) sau Dreptul canonic.

Titlurile tezelor se vor fixa în Senatul protopopesesc și se vor comunica păstorilor sufletești în conferința pastorală.

² *Ibidem*, fila 181.

Art. 6. De prezentarea tezelor teologice și predicilor sunt scutiți membrii Senatului protopopesc.

Pot fi scutiți de această obligațiune și păstorii de suflete care sunt în serviciul bisericii mai mult decât 30 de ani, precum și cei ce s-au distins printr-o activitate teologică, prin timp mai îndelungat.

Dispensa aceasta se acordă de către Consiliul Eparhial, din caz în caz, la propunerea protopopului.

Art. 7. Elaboratele teologice și predicile obligate se vor intima protopopului cu două luni înainte de ținerea conferinței pastorale pentru care sunt destinate.

În acest răstimp, protopopul dimpreună cu ceilalți membri ai Senatului protopopesc le cenzurează și apoi designează dintre păstorii de suflete câte un referent pentru fiecare categorie de lucrări, predându-le acestora manuscrisele cu cel puțin două săptămâni înainte de conferința pastorală.

Cenzura se va exprima prin calculele: foarte bine, bine și suficient.

Elaboratele prezentate după termenul fixat nu se consideră.

Art. 8. Data și locul pentru ținerea conferinței pastorale viitoare se propune în ședința ultimă a conferinței pastorale.

Se recomandă ca aceasta să se țină în fiecare an în alta din[tre] enoriile protopopiatului, spre a ocaziona manifestații religioase în toate părțile Eparhiei.

Art. 9. Convocarea conferinței pastorale se face de protopop cu una lună mai înainte prin circulară, în care se arată data, localul și ordinea de zi.

Art. 10. La conferința pastorală va participa fiecare păstor de suflete.

Se vor invita și cateheții și profesorii de religie.

Absențele se vor motiva protopopului până în opt zile de la ținerea conferinței pastorale.

Între motive se vor considera numai boala documentată, serviciu neamânabil în păstoria sufletească sau alt incident inevitabil.

Preotului absent fără motiv sau întârziat mai mult de jumătate de oră sau ieșit din ședință înainte de ridicarea ei i se va reține pe zi a treizecea parte din retribuțiile lunare.

Cota aceasta se va vărsa în fondul conferințelor pastorale din bugetul Eparhiei.

Art. 11. Pentru participarea la conferința pastorală, toți preoții, exceptându-se cel din localitate, vor primi din Fondul bisericesc ort.-rom. al Bucovinei, ca diurnă și spese de întreținere, cota de a treizecea parte din retribuțiile lunare. Preotul din locul unde se ține conferința pastorală va primi numai 50% din această cotă.

Dacă participanții vor fi ospătați la preotul din locul unde se ține conferința pastorală, neexistând acolo ospătărie publică potrivită, spesele de întreținere, care se fixează cu 50% din cota întregă, se vor ordona la mâna ospătarului.

Art. 12. În ziua hotărâtă pentru conferința pastorală se va oficia liturgia și doxologia în sobor cu predica festivă.

Protopopul va încunoștiința prin circulară de convocare pe preoții care vor avea să săvârșească aceste rânduieli bisericești, precum și pe cel ce va ține predica festivă.

Art. 13. Ținerea conferinței pastorale se va aduce la cunoștință cu opt zile mai înainte Consiliului Eparhial și Inspectoratului misionar.

Art. 14. La ora fixată, președintele conferinței pastorale, care este protopopul județean sau delegatul lui, deschide ședința prin invocarea S. Spirit și, după ce a designat doi notari pentru dresarea proceselor-verbale, face un expozeu general asupra vieții religioase-morale a păstoriștilor din protopopie, relevă străduințele bisericii, școlii și credincioșilor întru promovarea vieții religioase-morale, face statistica populației ortodoxe (nașteri, decese, căsătorii, treceri confesionale), relevă constatările făcute cu privire la conducerea agendelor parohiale și dă un conspect asupra situației edificiilor de cult (bisericele, casele preoțești, campanarele ș.a.) și asupra averii parohiale (bani, realități).

După acestea se intră în ordinea de zi.

Art. 15. La ordinea de zi a ședințelor conferinței pastorale se pun următoarele chestiuni:

1. Citirea tezelor teologice cu conferințele respective, precum și critica predicii festive și a lecției-model de catehetică.
2. Comunicarea tezelor teologice pentru conferința pastorală viitoare.
3. Chestiuni pastorale.
4. Deliberarea asupra chestiunilor transmise conferinței pastorale de către Consiliul Eparhial.
5. Propuneri eventuale.
6. Propunerea datei și locului pentru conferința pastorală viitoare.

Art. 16. În procesele-verbale ale ședințelor conferinței pastorale se notează data ședinței, membrii prezenți, chestiunile discutate și hotărârile luate.

Procesul-verbal se verifică în ședința proximă și se semnează de președinte și notari. Pentru verificarea procesului-verbal al ultimei ședințe, adunarea preoților numește doi verificatori.

Art. 17. Procesul-verbal al fiecărei ședințe se dresază în două exemplare, din care unul rămâne în arhiva protopopiatului, iar al doilea se supune Consiliului Eparhial (conform art. 18).

Art. 18. Până într-o lună, protopopul raportează Consiliului Eparhial asupra conferinței pastorale, supunându-i procesele-verbale ale ședințelor, lucrările cenzurate și tabela sinoptică.

Art. 19. Tabela sinoptică cuprinde numele păstorilor de suflete prezenți și absenți de la conferința pastorală, elaboratele și predicile incuse și calculele cenzurii, iar în rubrica observărilor eventuala scuză a absenței.

Constatarea prezenței se face prin semnătura proprie a păstorului de suflete.

Art. 20. În Consiliul Eparhial se constituie un referent special pentru conferințele pastorale.

Consiliul Eparhial văzând cenzura lucrărilor și găsind că oarece dintr-acestea au fost lucrate cu deosebită conștiinciozitate și temeinicie, exprimă autorilor recunoștință prin decrete de laudă sau premiere.

Art. 21. Protopopul, primind de la Consiliul Eparhial elaboratele și predicile, le restituie autorilor, comunicându-le eventualele observări ale Consiliului Eparhial, iară la cerere și calculele din tabela sinoptică.

Arhiepiscopul și Mitropolitul NECTARIE

Referent: E. Vasilescu³

Conferințele pastorale au avut un rol important în menținerea unității clerului ortodox în Bucovina interbelică. Comunitățile bucovinene, cele mai multe, erau un conglomerat de etnii și culte. Majoritari erau ortodocșii români, dar existau și rutenii și care creau tulburare și cu greu acceptau dispozițiile legale ale Statului român.

Culte neoprotestante își intensificau prozelitismul. Încercau să speculeze patimile locuitorilor și defectele unor preoți. Prin acțiunile lor, sectarii se împotriveau ordinii din societate și, de aceea, erau monitorizați de Stat.

Preoții aveau obligația de a întocmi recensământul parohiei, unde erau trecute și statistici despre sectari. În cadrul conferințelor pastorale se discutau punctual cazurile de sectarism, se identificau cauzele apariției și răspândirii acestor erezii și se găseau soluții potrivite pentru toată eparhia, în general, dar și soluții punctuale, locale, specifice unei anumite comunități.

Preoții desemnați să conferențeze puneau foarte mult accent pe latura practică. Cea mai importantă parte a conferințelor pastorale era constituită din discuțiile de după prezentarea tezelor, unde preoții mai bătrâni și cei cu experiență luau cuvântul, sfătuiau pe cei tineri, dădeau soluții și chiar, la nevoie, se implicau personal alături de preotul comunității.

Preotul avea datoria să predice la biserică la fiecare Sfântă Liturghie din duminici și sărbători. La evenimente speciale, legate de hramuri, zilele comunității, botezuri, cununii, înmormântări, Ziua Eroilor sau Ziua Regelui, preotul rostea o predică numită ocazională.

Predica sau Cazania, cum spuneau atât preoții, dar mai ales oamenii, era explicarea Evangheliei și învățăturilor religios-morale pe care orice creștin trebuie să le cunoască și să le însușească. Un preot care nu predica încălca și canoanele Bisericii și era și aspru muștrat. Pe baza predicilor rostite și predate la protopopiat, preoții primeau calificative. Întreaga activitate preoțească, liturgică, administrativă, misionară, culturală și socială era evaluată.

La conferințele pastorale, cele mai bune predici elaborate erau citite de preoții desemnați în fața tuturor celorlalți. Preoții predicatori erau apreciați și dați ca exemplu. Deci, conferințele pastorale aduceau în fața preoților pilde bune de urmat, exemple adevărate de slujitori ai Sfântului Altar.

În 10 martie 1936, Mitropolia Bucovinei a dat o circulară care cuprindea regulamentul modificat pentru conferințele pastorale. Experiența anilor a făcut ca unele dispoziții să fie actualizate cu normele în vigoare și, astfel, regulamentul a fost reînnoit.

În Arhivele Statului de la Cernăuți, Fondul *Mitropolia Bucovinei*, cu numărul 655/36, avem Regulamentul modificat pentru conferințele pastorale din Mitropolia ortodoxă română a Bucovinei. Iată cuprinsul acestuia:

³ *Ibidem*, fila 182.

„Art. 1. Clerul dintr-o protoierie se adună în fiecare an în conferințele pastorale. Acestea sunt ordinare și extraordinare.

Art. 2. Conferințele ordinare se țin de două ori pe an și anume în mai și octombrie. Cele extraordinare se țin în baza unui ordin special al Consiliului Eparhiei sau din inițiativa protoiereului, dacă vreo chestie însemnată din sfera păstoriei sufletești reclamă o rezolvare urgentă.

Art. 3. Scopul conferințelor pastorale este aprofundarea în științele teologice, perfecționarea în săvârșirea cultului divin și orientarea în toate chestiunile ce privesc biserica, starea preoțească și viața religioasă-morală a credincioșilor.

Art. 4. Obiectivul acesta se realizează prin lucrarea și discutarea de teze teologice, prin ținerea unei predici festive și a unei lecții catehetice model în școala din locul unde se ține conferința și în prezența plenului acesteia, precum și prin prezentarea predicilor ținute în cursul anului expirat, prin oficierea de slujbe bisericești în sobor, prin comunicarea rezultatelor dobândite de către preoți cu experiență și lămurirea greutăților sau piedicilor întâmpinate în activitatea pastorală.

Art. 5. Fiecare preot va lucra pentru conferințele pastorale ordinare câte două teze teologice, una teoretică și alta practică, din pastorală, dreptul canonic, chestiuni din păstoria sufletească, discuții în contradictoriu în baza Sfintei Scripturi și Sfintei Tradițiuni.

Titlurile tezelor se vor fixa în Consiliul Eparhial și se vor transmite protoiereilor, care le vor comunica apoi păstorilor sufletești cel mai târziu cu trei luni înainte de conferință.

Tot așa, fiecare păstor sufleteș va prezenta anual trei predici în înțeles propriu, o omilie și o pareneză (cuvânt ocazional).

Art. 6. Lucrările teologice și cele trei predici anuale se vor prezenta protoiereului, cel mai târziu 15 zile înainte de ținerea conferinței pastorale pentru care sunt destinate.

În acest răstimp, protoiereul dimpreună cu ceilalți membri ai Comisiei le cenzurează și designează dintre păstorii de suflete câte un referent pentru fiecare teză și pentru predici, predând acestora manuscrisele cu cel puțin o săptămână înainte de conferința pastorală. Rezultatul notării se va exprima prin calculele foarte bine, bine și suficient.

Lucrările prezentate după termenul fixat nu se primesc.

Art. 7. Pot fi scutiți de această obligațiune numai păstorii de suflete care au împlinit vârsta de 60 de ani. Dispensa aceasta se acordă de către Consiliul Eparhial, din caz în caz, la propunerea protoiereului.

Art. 8. Convocarea conferinței pastorale se face de către protoiereu cu cel puțin 15 zile mai înainte, prin circulară, după ce va fi primit la cerere binecuvântarea arhierescă cu privire la data și locul unde urmează să se țină conferința.

Se recomandă ca aceasta să se țină în fiecare an în alta din[tre] enoriile protoieriei, spre a ocaziona manifestații religioase mai impozante în toate părțile Eparhiei.

Art. 9. Conferințele pastorale sunt conduse de protoiererii cercurilor sau delegații lor.

Art. 10. La conferințele pastorale vor participa toți preoții și diaconii din circumscriptie. Se vor invita și cateheții și profesorii de religie.

Absențele se vor motiva protoiereului până în opt zile de la ținerea conferinței pastorale. Între motive se vor considera numai boala documentată, serviciu neamânabil în păstoria sufltească sau alt incident inevitabil.

Preotului absent fără motiv sau întârziat mai mult de jumătate de oră sau plecat din ședință înainte de ridicarea ei i se va reține pe zi a treizecea parte din retribuțiile lunare. Cota aceasta se va vărsa în fondul conferințelor pastorale din bugetul Eparhiei. Programul conferințelor se rezolvă în una sau două ședințe.

Art. 12. În ziua hotărâtă pentru conferința pastorală se vor oficia cât se poate de solemn Sfânta Liturghie și Doxologia de un sobor numeros de preoți și se va ține predica festivă.

Imediat după serviciul divin se va ține lecția-model din catehetică.

Art. 13. La ordinea de zi a ședințelor conferinței pastorale se pun următoarele chestiuni:

1. Cuvântul președintelui conferinței pastorale.
2. Citirea tezilor teologice cu recenziile referitoare, precum și critica predicii festive și a catehezei.
3. Chestiuni pastorale.
4. Deliberarea asupra chestiunilor transmise conferinței pastorale de către Consiliul Eparhial.
5. Propuneri eventuale.

Art. 14. Cum vizitația protoierească (inspecția anuală) se face o dată pe an, expozeul asupra acesteia se va face la proxima din cele două sesiuni ale conferințelor pastorale. În această dare de seamă protoiereul arată constatările făcute cu privire la viața religioasă-morală a păstoriților din circumscriptia protoierească, la străduințele bisericii, școlii și credincioșilor întru promovarea vieții religioase morale, va comunica statistica populației ortodoxe (nașteri, decese, căsătorii, treceri confesionale), va releva cele constatate cu privire la conducerea agendelor parohiale și va da un conspect asupra situației edificiilor de cult (bisericele, casele preoțești, campanarele) și asupra averii parohiale (bani, realități).

Tot așa se vor comunica și constatările făcute cu ocazia altor inspecții.

Art. 15. După deschiderea și înainte de intrarea în ordinea de zi a conferinței pastorale, președintele designează doi notari pentru dresarea proceselor-verbale.

Art. 16. În procesele-verbale ale ședințelor conferinței pastorale se notează data și locul ținerii ședinței, membrii prezenți, chestiunile discutate și hotărârile luate.

Procesul-verbal se verifică în ședința proxima și se semnează de președinte și notari. Pentru verificarea procesului-verbal al ultimei ședințe, plenul conferinței numește doi verificatori.

Art. 17. Procesul-verbal al fiecărei ședințe se dresază în două exemplare, dintre care unul rămâne în arhiva protoieriei, iar al doilea se înaintează Consiliului Eparhiei (conf. art. 18).

Art. 18. În curs de două săptămâni, protoiereul va raporta Consiliului Eparhial asupra conferinței pastorale, înaintându-i procesele-verbale ale ședințelor, lucrările cenzurate și tabela sinoptică.

Art. 19. Tabela sinoptică cuprinde numele păstorilor de suflete prezenți și absenți de la conferința pastorală, titlurile lucrărilor teologice și numărul predicilor prezentate cu indicarea calculelor de notație, iar în rubrica observărilor eventuala scuză a absenței.

Constatarea prezenței se va face prin semnătura proprie a păstorului de suflete.

Art. 20. În Consiliul Eparhial se alcătuiește un referat special pentru conferințele pastorale.

Consiliul Eparhial, văzând notarea lucrărilor și găsimd că oarecare dintre acestea au fost făcute cu deosebită conștiinciozitate și temeinicie, exprimă autorilor recunoștința prin decrete de laudă sau premiere. Cele mai bune conferințe vor fi publicate.

Art. 21. Protoiereul, primind de la Consiliul Eparhial lucrările și predicile, le restituie autorilor, comunicându-le eventuale observări ale Consiliului Eparhial, iar la cerere și calculele din tabela sinoptică.

Mitropolit Visarion

Consilier-referent: E. Vasilescu

Alcătuitor: D. I. Puiu⁴

Prezența ierarhului în mijlocul preoților la conferințele pastorale dădea autoritate și legitimitate adunării. De două ori pe an, în mai și octombrie, arhierul prindea în agenda lui datele conferințelor pastorale de la toate protopopiatele.

Pentru a întări cele spuse, prezentăm un document, o Circulară a Mitropoliei din anul 1936, în care se aduc la cunoștința preoților din Bucovina datele conferințelor pastorale din sesiunea octombrie pe protopopiate: Suceava – 5.10; Cernăuți – 6.10; Nistru – 8.10; Arbore – 12.10; Câmpulung – 13.10; Humor 15.10; Rădăuți – 20.10; Siret 21.10; Ceremuș – 23.10; Storojineț – 28.10: „Pentru fiecare cerc protoieresc s-a fixat o altă zi, ca să se dea Înalt Prea Sfinției Sale Mitropolitului posibilitatea să poată participa, pe rând, la toate aceste întruniri preoțești”⁵.

Conferințele pastorale sunt și astăzi mici laboratoare unde strategiile misionare sunt elaborate și îmbunătățite. De două ori pe an, la fiecare protopopiat ele se desfășoară cu binecuvântarea și în prezența ierarhului.

⁴ *Ibidem*, filele 210–213.

⁵ *Ibidem*, fila 216.

